

Ten geleide

Dit boek is begonnen met een oproep in *Trouw* in de eerste week van april 1991: 'In 1993 bestaat *Trouw* vijftig jaar. Met het oog op de mogelijke uitgave van een gedenkboek ter gelegenheid van dit jubileum is de redactie op zoek naar regionale en lokale edities van *Trouw* uit de oorlogsjaren. Wie van de lezers kan ons daaraan helpen?'

De respons was groot. Binnen een week kwamen er zo'n 150 reacties binnen. Dit aantal steeg in de weken erna tot rond de 200. Het overgrote deel van de reacties leverde bruikbaar materiaal op en resulteerde in een waardevolle collectie regionale en lokale *Trouw*-uitgaven, die is toegevoegd aan het archief-*Trouw*, berustend bij het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (1800-heden) van de Vrije Universiteit. Een aantal in deze collectie ontbrekende nummers kon op het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie worden ingezien.

Het zojuist genoemde archief-*Trouw* bestaat voor een belangrijk deel uit 'post' die tijdens de laatste winter door koeriersters is vervoerd. Voordien konden de meeste zaken mondeling worden afgedaan op landelijke vergaderingen. De spoorwegstaking, die op 17 september 1944 door de Nederlandse regering in Londen werd afgekondigd, maakte deze vergaderingen onmogelijk. Om de contacten tussen de 'top' in Amsterdam en de groepen in de provincie in stand te houden, werd in oktober 1944 een estafettedienst van fietsende koeriersters ingesteld. Vele verslagen, brieven, katebelletjes en andere stukken zijn bewaard gebleven, handelend over het reilen en zeilen van de lokale en regionale *Trouw*-edities.

Met de lokale en regionale edities en het archief-*Trouw* heb ik twee bronnen voor dit boek genoemd. Een derde bron zijn getuigenissen van oud-medewerkers van het illegale *Trouw*. Ik heb dankbaar gebruik gemaakt van de interviews die in de periode 1949 tot 1951 zijn gemaakt door H. Nijmeijer en R. Scholten, met het oog op de publicatie van een gedenkboek, een plan dat niet werd verwezenlijkt. De verslagen van deze vraaggesprekken bevinden zich in het archief-*Trouw*. Het bevat ook de interviews die de VU-student geschiedenis Hille de Vries in 1960 afnam in het kader van zijn doctoraalscriptie over het illegale *Trouw*. De Vries' scriptie werd in

1968, ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van *Trouw*, gepubliceerd onder de titel *Een ophitsend geschrift*. Ook heb ik zelf een aantal personen geraadpleegd. Vooral door de sfeertekening vormden de gesprekken een waardevolle aanvulling op de andere interviews. Van al deze vraaggesprekken is achterin dit boek een lijst opgenomen. Ook wordt daar opgave gedaan van de gebruikte literatuur.

Met het oog op de populaire opzet van dit boek is gekozen voor een ruime aanloop tot het eigenlijke onderwerp, de lokale en regionale edities van *Trouw*. In hoofdstuk 1 wordt aandacht besteed aan *Vrij Nederland*, vanzelfsprekend vooral aan de spanningen, die begin 1943 tot de oprichting van *Trouw* leidden. Hoofdstuk 2 beschrijft in kort bestek de geschiedenis van *Trouw* tot september 1944. In de volgende hoofdstukken staat het lokale en regionale *Trouw* centraal, waarbij ook de editie die in november 1944 in het bevrijde zuiden bovengronds kwam, wordt belicht. Uitgangspunt is geweest het verschil in toonzetting tussen de landelijke krant en de neven-edities, waarbij ook aandacht is besteed aan de redacteurs en verspreiders achter die edities.

Dank ben ik verschuldigd aan de Stichting ter bevordering van de Christelijke Pers in Nederland die mij de opdracht gaf tot het schrijven van dit jubileumboek. Het Dr. Abraham Kuyperfonds en de Stichting A.F. de Savornin Lohman dank ik voor hun financiële bijdragen die de uitgave van dit boek mede mogelijk hebben gemaakt. Bij de totstandkoming van het boek heb ik veel steun ontvangen van de begeleidingscommissie, bestaande uit mevrouw W. Vooren-Bouwman en de heer J. Lanser van het bestuur van de Stichting de Christelijke Pers en de heren dr. J. de Bruijn, drs. J. Greven en Th. Harkema, respectievelijk directeur van het Historisch Documentatiecentrum, hoofdredacteur van *Trouw* en dagbladmanager van *Trouw*. Erkentelijk ben ik ook voor de gastvrijheid en de faciliteiten die het Historisch Documentatiecentrum heeft geboden. Mijn dank geldt ook de vele lezers van *Trouw*, die in april 1991 reageerden op eerdergenoemde advertentie en materiaal afstonden of in bruikleen gaven. Ten slotte wil ik hen bedanken, die met mij over hun werk voor het illegale *Trouw* hebben willen praten, ook al bracht dit vaak de nodige emoties met zich mee. Het was een bijzondere ervaring naar hun herinneringen en getuigenissen te hebben mogen luisteren.

P. Bak

Sint-Pancras, november 1992